

Adalékok a Gyöngyösi-kiadások történetéhez. A Magyar Nemzeti Múzeum szépirodalmi anyagát felölelő P. o. hung. szakjának 783. tétele XVII. századi nagy barokk poétánk, GYÖNGYÖSI ISTVÁN két eddig ismeretlen kiadásának kolligátumát tartalmazza, két leghíresebb és legismertebb munkáját, a *Murányi Vénust* és a *Kemény János emlékezetét*. A kis 8° formátumú könyv első darabja *Kemény János emlékezete*. A címlap jobb felsősarka erősen megrongálódott: Porából meg-éle[dett] | Phoeni[x], | Avagy | A' Néhai Gyerő Monoftori | Kemény János, | Erdéli Fejedelemnek Lo- | nyai Anna Asfsfonnyal lévő há- | zafafságának, Tatár Országí rabságnak, | a Török ellen viselt Hadi dolgainak, és végre, | Hazája mellett Vitézül le-tett életének, | halála után-is élő emlékezete. | A' mellyet a' Magyar Verfekben | gyönyörkdödknek kedvéértke (?) ugyan | Magyar Verfekkel ennekelotte egy-néhány | Esztendővel irt vólt, és el-rongyoltt első | iráfinak töredékibül most ujjabb le-irással | kiflőbb rendben vett | Nemes Gömör Varmegye Vice-Ípánnya Gy^{öngyösi} István. | Nyomtatott Budán *Nottenstein* | *János György* által Esztendőben | A példány a szöveget teljes egészében megőrizte, semmi sem hiányzik belőle. PETRIK bibliográfiája nem ismeri ezt a kiadást, úgyszintén SZINYEYI sem nagyszabású életrajzi lexikonában. Tovább menve, BADICS FERENC kitűnő kritikai GYÖNGYÖSI-kiadásában összeállította az összes *Kemény János emlékezete*-ediciókat, de ezt, az eddigi példányok alapján negyediknek ismert kiadást még ő sem ismeri.¹

A második könyv címe: Marsal Tarsalkodo- | Muranyi Venus. | Avagy | Annak emlékezete: | Miképpen a' Méltóságos Groff | Hadadi Veselenyi Ferencz | Magyar Ország Palatinussa, akkor Füleki | Fő Kapitány, a' Tekintetes és Nágs Gróff | Rimai Szetsi Maria Afzfzonnyal, | jövendőbéli házasságokról való titkos vége- | zése által tsudálatos képpen meg-vőtte a' Hires | Muranyi varat. | Melyet irt vólt ugyan ő Nagyságok | Komornikja Gyöngyösi István | Magyar Verfekben Iserezvén. | Moftan pedig ujjabb megjobbításá- | val a' Verfeknek ki-botsáttatott | Kolosvarat | Nyomtatott Budán, NOTTENSTEIN | JÁNOS GYÖRGY által 1730. Esztendőben. |

A *Murányi Vénusnak* ez a példánya azonban csonka, hiányzik az utolsó levele, melyen a költemény befejeződik:

Nagy érdemü arany gyapjuval kénállya,
Az mint meg-is atta, s-nyakán fűg báránnya.

¹ GYÖNGYÖSI ISTVÁN összes költeményei. Bp., 2. köt. 1921. Régi Magyar Költők Tára. 375—378. l.

*Nincsen már több grádics Magyar méltóságra,
Érdemelt virtussa vitte felső ágra,
Honnét fegyelmesen vigyáz az Országra,
Isten nyulcsa éltét kívánt hosszúságra.*

*Igy jutott Veselény nagy Murány várához,
Emeltetvén onnét több méltóságához,
Érkezett Musám-is már fell-tett czélához,
Fáratsága után lát nyugadalmához.*

Ezt a kiadást sem ismeri PETRIK, de SZINNYEI sem, viszont erről BADICSNAK már van tudomása, sőt ezt véli tudni róla: „A 3-ik [kiadás] „Nyomtattatott Budán, NOTTENSTEIN JÁNOS GYÖRGY által 1730. Esztendőben”. Egyetlen példánya a RÁDAY-könyvtárban“. ¹ Ezek szerint még egy példánya ismeretes, a Nemzeti Múzeumé. Ennek a kiadásnak a végén tíz strófás latin vers található, amely azonban a múzeumi példányból, mivel az csonka, hiányzik.

Érdekes, hogy ez a két kiadás elkerülte bibliográfusaink figyelmét, pedig a könyvek „kiadója“, NOTTENSTEIN JÁNOS GYÖRGY ismert és híres XVIII. századi könyvnyomtató volt. BALLAGI ALADÁRNAK nagyon lesújt az ítélete NOTTENSTEINÉK működéséről: „A LANDERER-család ezen budai ága, merőben ponyvairodalmi termékekkel szedte meg magát. Alapítása óta maig, csekély kivétellel, csupán kalendáriom, csízió, magyar s német népdalok, litániák, rosz fametszetű s piszkos nyomású szent képek, álmos könyvek s t. eff. termékekkel árasztották el a hazai városokat s búcsúkat“. ² GÁRDONYI ALBERT viszont védelmébe veszi: „A budai nyomda elsősorban iskolakönyveket adott ki, melyek kiadására kizárólagos szabadalma volt. De kiadta a legnépszerűbb magyar íróknak, GYÖNGYÖSINEK a munkáit is, ami által üzleti élelmességét nyilvánvalóvá tette. Már a könyvkereskedői katalógus kiadása is arra vall, hogy a budai nyomda szakavatott vezetés alatt állott, mert az irodalmilag jóval fejlettebb Németországon is csupán a XVIII. század második évtizedében lesznek divatosakká az ilyen katalógusok, amelyek a könyvek címein kívül az árakat is megjelölik“. ³ NOTTENSTEINNAK még volt egy GYÖNGYÖSI-kiadása, melyet könyvkereskedői katalógusa is bizonyít, ⁴ a *Chariclia*, ez azonban már ismert.

¹ Id. munka. I. köt. 1914. 466. l.

² *A magyar nyomdászat történelmi fejlődése.* Bp., 1878. 119—120 l.

³ *Magyarországi könyvnyomdászat és könyvkereskedelem a XVIII. században.* Bp., 1917. Könyvtári Füzetek, 2. 19. l.

⁴ Id. m. első melléklete.

1733-ban ZALONYI NAGY JÁNOS nagyváradi könyvkötőmester biztatta NOTTESNTEINT ennek kiadására, ami még ugyanebben az évben meg is jelent.¹ A *Chariclia* ára 8, a *Kemény Jánosé* 13 és a *Murányi Venusé* 10 dénár volt. 1837-ben halt meg NOTTENSTEIN, úgyhogy a *Kemény János emlékezete* évjelzés nélküli kiadása kb. 1730—33. között jelenhetett meg. A GYÖNGYÖSI-kiadás hagyománya tovább szállt a kiadó özvegyére is, aki előzőleg LANDERER JÁNOS SEBESTYÉN özvegye volt, de mint NOTTENSTEIN felesége is hamarosan hasonló nehéz sorsra jutott, a vállalatot azonban 1752-ben bekövetkezett haláláig vezette „NOTTENSTEINÉ özvegnél“ vagy „NOTTENSTEIN VÉRONIKA özvegnél“ imprimatúrák alatt. Halála után első házasságából való idősebb fia vette át a nyomda vezetését és munkásságát GYÖNGYÖSI CSALÁRD Cupidójának kiadásával kezdte.² Az érdekes GYÖNGYÖSI-kolligátum XIX. századi tulajdonosa a bejegyzés bizonyossága alapján: NIC.[OLAUS] SZIRBIK 1806 volt, míg XX. századi írással utolsó lapjára a SZEBERÉNYI LÁSZLÓ név van följegyezve. Mint érdekes irodalomtörténeti és nyomdatörténeti dokumentumot érdemesnek tartottuk a két ismeretlen GYÖNGYÖSI-kiadást részletesen bemutatni.

KOZOCSA SÁNDOR.

A lőcsei nyomda veszedelme 1717-ben. A lőcsei nyomda kalendáriumairól volt nevezetes, amelyek a XVII. század folyamán magyar és német nyelven jelentek meg. Ezeknek a kalendáriumoknak még a XVIII. század folyamán is akkora volt a kelendőségük, hogy mikor 1740-ben a lőcsei könyvnyomtató ismeretlen okból nem akarta megjelentetni, a győri könyvnyomtató azonnal vállalkozott a kiadására. Ugyanezt tette 1741-ben a pozsonyi könyvnyomtató is, ami kétségtelen bizonyítéka annak, hogy a lőcsei kalendárium kiadása jó üzleti vállalkozás lehetett. A kalendáriumokat a kiadók nyers állapotban hozták a piacra, így vásárolták azokat a könyvkötők is, hogy aztán fűzött, vagy kötött állapotban juttassák a fogyasztóhoz. A kalendárium-kiadásból tehát a könyvkötők és könyvnyomtatók egyaránt hasznot húztak s LANDERER MIHÁLY 1776-ban azon indoklással kérte SPAISER KERESZTÉLY könyvkötő eltiltását a kalendárium-kiadástól, hogy a kalendáriumok kötéséből is meg lehet élni. Egyszóval könyvnyomtató és könyvkötő egyaránt jó üzletet csináltak a kalendáriumokkal, amelyek sorában a lőcsei kalendárium vezető helyet foglalt el.

¹ Id. m. 35. l.

² Révay József és Schöpflin Aladár: *Egy magyar könyvkiadó regénye.* Bp., 1938. 18—19. l.